

ב"ה

מסכת שבת דף לז עמוד ב: סברת חנניה והפוסקים כמותו
בעמוד זה מובאות דעות האמוראים לגבי פסק ההלכה במחלוקת חנניה ורבנן (ר' יהודה).

שאלות

א. כתב הרז"ה:

ויש אומרים כי תקנת רבותינו היא לענג את השבת בחמין וכל מי שאינו אוכל חמין צריך
בדיקה אחריו אם הוא מין ואם מת יתעסקו בו עממין ולהזמין לבשל להטמין ולענג את השבת
ולהשמין הוא המאמין וזוכה לקץ הימין ויש מן החכמים אומרים על השמאל שהוא ימין אנו
קורין עליהם מי יתן החרש תחרישון ותהי לכם לחכמה. (המאור הקטן טז ב, הובא ברמ"א
להלכה)

לשון הרז"ה נראית קיצונית לכאורה, מה עוד שנפסקה ברמ"א.

ב. טעם הרא"ש גם כן חריג: "כיוון שישראל אדוקים במצוות ענג שבת".

ג. כתב הטור:

ולענין הטמנת חמין בערי"ה כתב ר"ע שאין להטמין מפני שאין טומנין חמין אלא לכבוד
שבת וזה שאוכל בחול במוצאי י"ה אין לו להטמין לכבוד החול וכבר הפליגו אנשי אספמ"י
ועשו סמיכה שאין להטמין בערב י"ה אבל רב נטרונאי גאון כתב להטמין בערב י"ה
למוצאי י"ה למה הוצרך לכך בשלמא להטמין בע"ש דקא בעיא למיכלה למחר אלא
למוצאי י"ה חול הוא למה הוצרך להטמין למוצאי י"ה ימתין למוצאי י"ה ויעשה כל
צרכיו אבל איסור אין בדבר והעושה אין מוחין בידו: ורב שרירא כתב דשפיר דמי שהוא
מכין מחול לחול אף על גב דשהי ביום הכפורים על גבי כירה והטמינו לשמור חומו אין
בכך כלום ולמוצאי יום הכפורים ישהה שיעור מה שתחום הקדירה באותו חום ואח"כ
אוכל ממנה ומותר. ואני תמיה למה צריך להמתין כדי שתחום הקדירה באותו החום שלא
מצאנו כן אלא במלאכה הנעשית באיסור אבל זה שטמן בהיתר מה צריך להמתין ואיני
יודע מה חשש איסור יש בדבר שהוצרכו גאוני עולם לדבר בו ואדרבה נראה יותר טוב
שיטמין כדי שימצא סעודתו מוכנת במוצאי יום הכפורים גדולה מזו התירו קניבת ירק מן
המנחה ולמעלה כדי להכין סעודתו כ"ש הטמנת חמין שמותר: (הלכות יום הכפורים סימן
תרט)

וכן כתב שם הבית יוסף:

ומ"ש רבינו ואיני יודע מה חשש איסור יש בדבר וכו'. גם בעיני יפלא דברי הגאונים האלה

ודברי רבינו נראים נכונים וכן עמא דבר

ועיין בב"ח ובלבוש שתירצו...

סברת חנניה

על פי ר' אהרון היימן (תולדות תנאים ואמוראים) והרב מרגליות, חנניה זה הוא חנינא דלקמן:

חנינא בן אחי ר' יהושע אזל להדיה כפר נחום ועבדון ליה מינאי מלה ועלון יתיה רכיב חמרא
בשבתא, אזל לגביה יהושע חביביה ויהב עלוי משח ואיתסי, א"ל כיון דאיתער בדך חמרא דההוא
רשיעא לית את יכיל שרי בארעא דישראל, נחת ליה מן תמן לבבל ודמך תמן בשלמיה (קהלת רבה
א ד (כה))

כיוון שהרז"ה כתב שהלכה כחנניה, ומותר להשהות ואפילו על הגחלים עצמן כדרך שמשתיין חמין, ומי שלא אוכל חמין חשוד כמין, מסתבר לומר, שדעת חנניה נובעת כהרחקה למינות שפגעה בו, ותיקון.

המינים הם הנוצרים במקרה זה. כך מוכח מההקשר של כפר נחום, ומסתימת הביטוי 'מין' ברז"ה. ונראה שהרכיבוהו על חמור בשבת, כדי לבטא שהיום הקדוש עבר משבת ליום ראשון. מבחינה היסטורית זה מתאים, כיוון שהנוצרים העבירו את היום הקדוש בתחילת המאה השנייה, וחנניה חי באותה תקופה. ההיתר להשהות בא לאפוקי מדעתם, ולהדגיש את חשיבות עונג שבת. זאת ע"פ ליקוטי הלכות (הלכות שבת סוף סימן ב), שבשבתה ממלאכה לא ניכרת קדושת השבת, אלא דווקא בעונג האכילה. שתי הבחינות, השלילית והחיובית, הן: "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג". זהו גם הטעם שמתחבא בהכרעת הרא"ש.

הרז"ה מתמודד עם אדם שעבר להאמין בנצרות, וחוגג את יום ראשון, אך בשבת אינו עושה מלאכה כדי לא לבלוט בקהילתו. אומר הרז"ה שמבחנו הוא בעונג שבת האקטיבי, בחמין. וזה המקור ללשונו החריפה.

נראה שבעבר התבשיל היה נשאר טרי וחס עד שבת, למרות שהתבשל לפני שבת והושהה ע"ג כירה גרו"ק (שאיין בכוחה לבשל), בדרך נס, כמו המן:

אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא: מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף? - אמר לו: תבלין אחד יש לנו, ושבת שמו, שאנו מטילין לתוכו - וריחו נודף. אמר לו: תן לנו הימנו! - אמר לו: כל המשמר את השבת - מועיל לו, ושאינו משמר את השבת - אינו מועיל לו. (שבת דף קיט עמוד א)

ד"א משנה. משונה בטעמו ובריחו וזו שאילה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבה ואמר לו תבלין יש לנו ושבת שמו: (פסיקתא זוטרתיא (לקח טוב) שמות פרשת בשלח פרק טז)

הריח הנודף הוא ביטוי לטריות, כמו תבשיל שזה עתה התבשל. הריח הטרי הוא הביטוי לצד האלוקי של ברית השבת:

ראו כי ה' נתן לכם (את) השבת. (שמות טז כט). מהו ראו, אמר ר' יצחק ראו היאך אתם משיבים לאומות העולם, שאם יאמרו לכם למה אתם משמרים את השבת, מה נסים נעשו לכם, ראו כי יי נתן לכם (את) השבת, אמרו להם בכל יום היה יורד פרידה אחת, ובערב שבת שתי פרידות, שנאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה וגוי' (שם שמות טז ה), מהו משנה, אם תאמר שנים, והלא כבר נאמר שני העומר לאחד (שמות טז כב), ומהו משנה, חזקיה בר חייה אמר שהיה משונה בטעמו ובריחו ובתוארו, ולא עוד אלא שבכל יום מי שהיה מותר ממנו מערב ועד בקר היה מבאיש, ובשבת כתיב לא הבאיש וגוי' (שם שם / שמות ט"ז כד). הוי לקטו לחם משנה. (מדרש תנחומא (בובר) פרשת בשלח סימן כד)

בירידת הדורות, ברכת השבת נחלשה, והתבשיל היה מגיע לסעודת שבת לא טרי וקר. זה מה שפתח פתח רוחני לנוצרים לבגוד ביום השבת, ולטעון שהסתיימה האות והברית שהשבת מבטאת בין ישראל וה' (עיין דף קלב). או אז בא חנניה וחדש, שמותר להשהות, כדי שהמחיר של ירידת הדורות לא יפגום בעונג שבת, ולהשיב את מעמד השבת, אם לא בדרך נס, אז בדרך הטבע. זהו המהלך הכללי של ירידת הדורות בבית שני, מעבר מהארה שמיימית להתקשרות מצידנו בדרך הטבע (עיין 'נפש מסכת בבא בתרא' פתיחת המסכת). וזהו עומק דברי תוד"ה 'לעולם'. ההיתר של

חנניה להשהות תבשיל שנתבשל כמאב"ד ע"ג כירה שאינה גרו"ק מקיים את "ריחו נודף", שכן הוא ממשיך להתבשל עד הסעודה.

ואכן, פוסקי אשכנז, שם הייתה חזקה הנצרות, פסקו כחנניה, ופוסקי המזרח, שם לא הייתה חזקה הנצרות אלא האסלאם, פסקו כרבנן דחנניה.

הסבר דברי הגאונים

נראה שההטמנה המדוברת בגאונים היא השהית תבשיל מבושל כמאב"ד על גבי גחלים, שלצורך שבת מותרת כדעת חנניה. שכן "הוי יודע כי כל הגאונים שהיו מן העולם כלם הסכימו דמתני' להחזיר תנן אבל להשהות משהין ומנו חנניה היא" (המאור הקטן טו ב). הם קוראים לזה הטמנה, על פי שיטת רש"י, שנתינה על גבי גחלים נחשבת הטמנה (לו. ד"ה היינו דשני). ואכן רב שרירא אומר זאת במפורש.

ולכן, כיוון שההיתר של חנניה הוא לכבוד שבת, הוא לא קיים לצורך מוצאי שבת. גם רב נטרונאי שמתיר, אומר שאין בזה איסור כיוון שכבר הותר כחנניה, אך בוודאי שזה לא רצוי. וגם רב שרירא מחייב להמתין במוצ"ש בכדי שיעשו, כמי שעשה איסור, וכפי שבארנו את דעתו בסוגיית 'מקור איסור השהיה' (לו:).